

REFLECTAREA MEDALISTICĂ A DOMNITORILOR MOLDOVENI ȘI LEGĂTURA LOR CU HÂRLĂUL ȘI CURTEA DOMNEASCĂ DE AICI

Ioan MUȘEI*

Cuvinte cheie: Ștefan cel Mare, medalie, Curtea Domnească Hârlău, domnitori moldoveni.

Key words: Stephen the Great, medal, Royal Court Hârlău, moldavian rulers.

Abstract

Starting from this reality we must explain why the Court benefit from Hârlău was taken over by the first princes who descended from the historical Maramures at the beginning of the second half of the century XIV and why our fair area, distinguishing far Cotnari and Deleni, enjoyed more than three and a half centuries as gentlemen interest from Moldova, who have established their residence secondary Hârlău.

Hârlăul, un oraș mic și destul de cochet din județul Iași, așezat între dealuri pe cursul superior al Bahluiului, o apă leneșă ce a plecat din cartea de geografie găsindu-și loc și în literatură, este locul unde azi nu se petrece mare lucru însă, în perioada medievală, aici s-au scris pagini de adevărată istorie.

Urmele de locuire în zona Hârlăului se pierd în negura vremurilor iar localitatea, prin așezarea sa, a fost mereu în atenția conducătorilor locali, ceea ce i-a permis o dezvoltare mai puternică în raport cu celelalte localități din zonă. În acest fel, la începuturile Statului Medieval Moldova, după părerea celor mai mulți istorici, printre care amintesc pe Nicolae Iorga, A.D. Xenopol, Dinu C. Giurescu, P.P. Panaitescu, Mircea D. Matei și, mai nou, Ștefan S. Gorovei, Constantin Cihodaru, Laurențiu Rădvan etc., Hârlăul atinsese deja statutul de „*Târg Medieval*” și „*Oraș*”, localitatea având statutul de reședință administrativă a șefului unei formațiuni prestatale ce s-a format pe cursul superior al Bahluiului.

Acest statut s-a atins și datorită faptului că localitatea avea o piață de schimb, era așezată pe unul din cele mai importante drumuri comerciale ale țării, drumul tătarăsc, mai apoi, drumul moldovenesc, avea o populație mai numeroasă după ce aici s-au stabilit coloniști sași și maghiari, avea o viață economică articulată ce ținea mai ales de cultura viței de vie dar și de celelalte activități și meșteșuguri tradiționale precum prelucrarea lemnului, dogăritul, olăritul, cioplitul pietrei, țesutul etc. În plus, localitatea avea biserică, fapt deosebit de important pentru acele timpuri când omul trăia profund religios.

Pornind de la această realitate trebuie să ne explicăm de ce Curtea prestatală de la Hârlău a fost preluată de primii voievozi care au descins din Maramureșul istoric la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea și de ce târgul nostru și zona sa, în care se disting de departe localitățile Cotnari și Deleni, s-au bucurat mai

* Membru Societatea Numismatică Română, Filiala Iași.

bine de trei secole și jumătate de atâta interes din partea domnilor Moldovei, care și-au stabilit la Hârlău reședința lor secundară. Ulterior, Hârlăul a devenit și centrul administrativ al ținutului Hârlău, unul dintre cele mai mari ținuturi ale Moldovei, care se întindea de la Cotnari la Botoșani, până în apropierea Dorohoiului și trecea chiar și peste Prut. Istoricul Ștefan S. Gorovei este de părere că întinderea acestui ținut nu a fost stabilită arbitrar ci ea „*reflecta o realitate istorică existentă deja la constituirea statului*” (Ștefan S Gorovei, *Istoria Moldovei/ Probleme controversate*). Această „*realitate istorică*” nu poate fi decât o formațiune prestatală cu sediul la Hârlău.

Să enumerăm pe scurt domniile moldoveni care apar pe medalii și să amintesc cele mai importante momente ale lor la Hârlău:

Dragoș, trimis de regele maghiar să-i alunge pe tătari peste munți, a pus la răsărit de Carpați bazele unui stat medieval nou, Moldova, total aservit regatului maghiar. Statul lui Dragoș includea și formațiunea prestatală cu sediul la Hârlău. Acestui voievod i s-a închinat o medalie din setul de medalii „*Mari Români*” realizat de firma „*Muzeu Galerie*” din Arad.

Bogdan I, (1359-1365), voievodul din Maramureș, veșnic răzvrătit față de regele maghiar Ludovic cel Mare, a trecut munții în anul 1359, l-a ucis pe Sas urmașul lui Dragoș de la conducerea Moldovei și a devenit domn, nerecunoscând puterea regelui maghiar asupra Țării. Apare pe o medalie din anul 1989, ce

s-a realizat din inițiativa Secției Iași a S.N.R.

Petru I al Mușatei, (1375-1391), a urmărit consolidarea tânărului stat Moldova. A inițiat un sistem fortificat de apărare a țării. A pus bazele unui sistem monetar propriu prin baterea primei monede moldovenești, ca semn al unei economii înfloritoare. Din vremea sa datează prima atestare documentară a

Hârlăului și a Curților domnești de aici, 1 mai 1384. Apare pe o medalie din anul 1988, ca rod al inițiativei Secției Iași a S.N.R.

Roman I Mușat, (1391-1394), a fost urmașul la domnie al fratelui său, Petru. În vremea sa Moldova ajunge să se întindă de la munți la țărmul mării. Înființează Mitropolia Moldovei și face, fără succes, primii pași spre recunoașterea acesteia. În plan medalistic, i s-a dedicat o medalie în anul 1993, din inițiativa Societății Culturale „*Ecoul Siretului*” din

Botoșani, pentru a marca 600 de ani de la prima atestare documentară a localității Vârful Câmpului din acest județ.

noastră casă domnească, a căror ruine se mai văd și azi. A construit cea de a doua biserică la Hârlău, cu o temelie mai largă ce închide temelia unei biserici ce exista deja, fapt ce s-a constatat în urma săpăturilor arheologice făcute recent, (Stela Cheptea, „Biserica Sfântul Gheorghe și Curtea Domnească de la Hârlău”). Domnitorului i s-a închinat o medalie abia în anul 1988, din inițiativa Secției Iași a S.N.R. și o alta de către firma „Muzeu Galerie” din Arad.

Ștefan cel Mare și Sfânt, (1457-1504). „*Fost-au acest Ștefan Vodă*”, (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei...*), domnul în vremea căruia Moldova a atins culmile cele mai înalte în toată istoria ei. Hârlăul și zona sa trăiesc din plin gloria în care se afla atunci țara, mai ales după ce Ștefan refăcuse, mărește și întărește cu zid de piatră, contraforți și un turn bastion Curțile existente. A construit în incintă o a doua casa domnească cu etaj, demisolul căreia este singura construcție ce s-a putut salva prin restaurare din vestitele Curți de odinioară. A împodobit Curtea Domnească în anul 1492 cu Biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”, o adevărată bijuterie arhitectonică ce poate fi admirată și azi, în toată splendoarea ei. Legătura lui Ștefan cu Hârlăul este și mai puternică prin fiul său Petru Rareș, ce va ajunge domn al țării în două rânduri. „*După izbânda cu noroc*” (Grigore Ureche, *Letopisețul*), obținută de Ștefan asupra craiului polon Ioan Albert în bătălia de la Codrii Cosminului, „...*au datu cuvântu Ștefan Vodă a toată oastea să se strângă la Hârlău la zi de sfinți Nicolae. Și așa s-au adunatu cu toții la Hârlău într-a cea zi și acolo Ștefan Vodă au făcut ospăț mare tuturor boiariilor și tuturor vitejilor săi și cu daruri scumpe i-au dăruit pe ei*”, (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*). În ziua de 12 iulie 1499, la Curtea de Hârlău, Ștefan semnează tratatul de pace cu Polonia, în urma acestei victorii strălucite. Această alegere certifică faptul că atunci Hârlăul avea o mare importanță în istoria țării.

Alexandru cel Bun, (1400-1432), domn în vremea căruia Moldova a cunoscut o înfloritoare viață economică iar țara a atins întinderea sa maximă cunoscută în istoria ei. A dezvoltat sistemul de apărare. A avut legături puternice cu Hârlăul, pentru că el a consolidat și a extins Curțile de aici, construind și o

Ștefan cel Mare și Sfânt este tematica istorică cea mai bine dezvoltată în medalistica românească, numărul medaliilor depășind pragul de o sută de piese, (ilustrez cu medalia oficială din anul 1904 și cu medaliile de la Hârlău). A fost prima personalitate căreia i s-au dedicat în anul 1904, medaliile la

nivel național. Hârlăul i-a închinat prima medalie în anul 2004, din inițiativa mea și cu sprijin din partea oficialităților locale și a preotului paroh al bisericii ștefaniene, doctor Dumitru Tincu, la 500 de ani de la trecerea sa în eternitate. A doua medalie s-a realizat din inițiativa particulară a preotului paroh, doctor Dumitru Tincu care, în anul 2006, la 520 de ani de la refacerea Curții, a organizat ample manifestări care au marcat momentul. Cu acest prilej, a realizat cu forțe proprii și o foarte reușită medalie.

Bogdan al III-lea, cel Orb, (1504-1517), a fost fiul lui Ștefan care i-a urmat la domnie. Domnia lui a fost presărată cu un lung șir de lupte purtate cu polonii, mai ales din cauza unor pricini matrimoniale. I s-a dedicat o medalie în anul 1905 din inițiativa S.N.R., medalie pe care eu nu o dețin în colecție.

Ștefăniță Vodă, (1517-1527), a ajuns domn la propunerea lui Luca Arbore, căruia i s-a tăiat capul din porunca domnului în ziua de 23 aprilie 1523 la Curtea de la Hârlău, pentru o bănuită trădare. Aceeași soartă au avut-o și fii săi. Tot la Hârlău, Ștefăniță semnează cu regele polon în ziua de 4 mai 1518 un tratat de alianță, iar la 9 august în același an, sărbătorește aici cu oastea sa, victoria asupra tătarilor. Literar, moartea lui Ștefăniță a scăpat țara de urgia „*Viforului*”. Nu i s-au închinat medalii.

Petru Rareș, (1527-1538, 1541-1546), este singurul hârlăuan care a ajuns domn al Moldovei. Printre altele, el a refăcut Curțile de la Hârlău pe care le-a folosit aproape tot timpul anului și nu numai în perioada verii, cum făcuseră predecesorii săi. La Hârlău domnitorul a adunat oastea țării pentru a porni campanii militare și, tot aici, s-a întors pentru a sărbători victoriile, (Ștefan S. Gorovei, *Petru Rareș*). A ctitorit la Hârlău biserica „*Sf. Dumitru*”, (Grigore Ureche).

A intrat în literatură, în special prin pana dramaturgului Barbu Ștefănescu Delavrancea, ca domn care a încheiat șirul voievozilor astrali din dinastia mușatină, el fiind „*Luceafărul*”, astrul ceresc cel mai luminos care apare pe boltă în lumina zilei pentru a sfida apariția întunericului, dar este și astrul care anunță zorile... După părerea mea, o simbolistică genială...

Prima medalie i s-a dedicat domnitorului în anul 1990, din inițiativa regretatului profesor numismat de la Hârlău, Aurel Scarlat, care a făcut eforturi deosebite pentru a reuși.

A doua medalie dedicată lui Petru Rareș s-a concretizat prin inițiativa Lojei Masonice de la Iași din anul 1998. Ce legătură a avut Petru Rareș cu Masoneria, eu nu am știință și nici nu mi-am propus să aflu în acest moment.

Medalia care s-a realizat în anul 2006 din inițiativa privată a preotului, doctor Dumitru Tincu, la comemorarea a 460 de ani de la moartea voievodului, are un tiraj extrem de mic, medalia regăsindu-se în puține colecții. Domnitorului i s-a mai dedicat o medalie de către firma „Muzeu Galerie” din Arad.

Ultima medalie Petru Rareș s-a realizat la începutul anului 2015 la Bistrița, când Batalionul 817 Artilerie Antitanc „Petru Rareș” de la Prundul Bârgăului, a aniversat 20 de ani de la înființare. Se știe că voievodul a stăpânit cetatea Bistriței, deci numele acestui batalion de artilerie nu a fost ales întâmplător.

Alexandru Lăpușneanu, (1552-1561, 1564-1568), domn care inițial a intenționat să mute capitala Țării la Hârlău și nu la Iași (Gheorghe Pungă, *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanu*). A înființat la Hârlău o Școală domnească de grad mediu, cu un puternic spirit ortodox, unde

au învățat și copii săi. Imaginea sa literară creată de cronicarii Grigore Ureche și Simion Dascălul, întărită mai apoi de binecunoscuta nuvelă a lui Negruzzi, îi este domnului cu totul acuzatoare și umbrește pe nedrept prin multe neadevăruri imaginea sa istorică dar, mai ales, pe cea culturală. Imaginea sa medalistică este săracă. Apare pe o medalie din anul 1990, ce s-a realizat din inițiativa Secției Iași a S.N.R.

Despot Vodă, (1561-1563), rămâne printre domnii Moldovei un personaj extrem de interesant și controversat, tipul aventurierului, cu o înaltă instrucție și o cultură vastă. A fost legat de Hârlău, dar mai ales de Cotnari, unde a mutat colegiul

înființat de Alexandru Lăpușneanu la Hârlău. Tot la Cotnari, a zidit în stil occidental o impunătoare biserică catolică a cărei ruine te impresionează și azi. Celebrul său taler de argint din anul 1562, îi redă chipul.

Ieremia Movilă, (25 mai 1595 - mai 1600, septembrie 1600 - 30 iunie 1606). Domn al Moldovei aflat în scaunul țării când Mihai Viteazul I-a înfrânt, reușind astfel ca pentru prima dată să unească cele trei țări românești. A definitivat lucrările la Mănăstirea Sucevița, ctitorie a familiei movileștilor. Legăturile sale

cu Hârlăul se deduc din actele emise de la Curtea de aici, acte dintre care se remarcă acela prin care domnitorul întărea marelui logofăt Lupu Stroici mai multe sate, printre care și satul Flămânzi. Acest moment a fost immortalizat în anul 1995 prin baterea unei medalii.

Radu Mihnea, (1616-1619, 1623-1626). Este domnul care a mutat în 1624 până la moartea sa capitala țării la Hârlău, după ce Curtea de la Iași a fost mistuită într-un puternic incendiu. Deși a fost un domn cult și educat, cu câte două domnii atât în Moldova cât și în Țara Românească, după știința mea, lui Radu Mihnea nu i s-a dedicat încă nici o medalie.

Vasile Lupu, (1634-1653), domn al Moldovei, de origine albaneză, cu o fire mândră și foarte ambițioasă, foarte bogat, iubitor de fast, strălucire și lucruri rafinate. A introdus limba română în biserică și în cancelaria domnească, a introdus tiparul în Moldova, a înființat la Iași primul

Colegiu iar, în vremea sa, au apărut Cazanlia Mitropolitului Varlaam și primul cod de legi al țării. A avut numeroase ctitorii, dintre care se remarcă de departe biserica Trei Ierarhi din Iași. A fost legat de Hârlău prin faptul că prima sa soție, doamna Tudosca, era fiica marelui vornic Costea Bucioc, cel care avea în proprietate moșia Delenilor din apropierea orașului. Mai apoi, fiica sa Ruxandra, căsătorită împotriva dorinței voievodului cu Timuș, fiul hatmanul cazac Bogdan Hmielnițki, rămasă văduvă în scurt timp pentru că Timuș a murit la porțile Sucevei, unde îl ajuta pe Vasile Lupu în luptele purtate împotriva pretendentului la domnie Gheorghe Ștefan, revenită în țară după

moartea socrilor ei, a locuit aproape douăzeci de ani în conacul de la Deleni, moștenit de la mama sa.

Lui Vasile Lupu, S.N.R, i-a dedicat, după înființare, o medalie, în anul 1904, medalie pe care eu nu o dețin.

În anul 1989, din inițiativa Secției Iași a S.N.R., la împlinirea a 350 de ani de la zidirea bisericii Trei Ierarhi din Iași, apare o a doua medalie care i s-a dedicat

domnitorului.

A treia medalie s-a realizat ca rod al inițiativei colecționarilor de la Bârlad, în anul 1991. Aceștia au marcat astfel împlinirea a 355 de ani de la zidirea bisericii domnești din localitatea lor, ctitoria voievodului.

Lui Vasile Lupu i s-a dedicat o medalie și de către firma „Muzeu Galerie” din Arad.

Dimitrie Cantemir, (1710-1711). Domn al Moldovei și cărturar foarte erudit. A creat o operă științifică vastă, fapt care a dus la alegerea sa ca membru al Academiei de la Berlin la 11 iunie 1714.

Legătura sa cu Hârlăul este certă prin informațiile despre târg dar și despre ținutul Hârlăului, pe care le găsim în „Descrierea Moldovei”. O trecere a lui Dimitrie Cantemir prin orașul meu, nedovedită însă, se presupune să fi fost în anul 1711, când domnitorul l-a avut ca oaspete în Moldova pe țarul Rusiei Petru cel Mare, în vederea pregătirii luptei de la Stănilești. Cineva a consemnat într-o inscripție ce se află scrijelată pe peretele interior din dreapta ușii de la intrare în biserica ștefaniană, faptul că cei doi au trecut atunci și pe la Hârlău. Inscripție a fost descifrată și tradusă de Nicolae Iorga, astfel: „Pe aici a trecut Țarul Petru, 1711”. Acest fapt, dacă ar fi fost real, ar fi trebuit să fi fost consemnat în Letopisețul său de Ion Neculce, cronicarul, care atunci era mare hatman al oastei moldovene, ori acest lucru nu s-a petrecut. Curțile de la Hârlău erau la 1711 în paragină, fiind distruse de tătari în anul 1650 dar și de poloni la 1686 și 1691. Și totuși, ce i-ar fi putut aduce pe cei doi la Hârlău?! Doar vinul de aici și de la Cotnari, pentru că, se știe, țarul era un mare băutor.

Domnitorul cărturar apare pe o medalie din anul 1973 ca rod al Academiei Române, cât și pe una din medaliile realizate de firma „Muzeu Galerie” din Arad.

Ce se mai află astăzi din Curțile de la Hârlău?! Palide urme de ziduri pe mai bine de jumătate de hectar, la sud de biserica lui Ștefan cel

Mare, ziduri ce au fost cândva un palat impunător, niște sere dezafectate pe aproape un hectar și pe latura de est, mai multe cotețe ale unor gospodari, ce au primit autorizație de construcție, într-un total dispreț și batjocură față de istoria națională.